

NECİB EL-KİLÂNÎ'NİN “RAMAZAN HABİBÎ” ADLI ROMANININ TEKNİK YÖNDEN İNCELENMESİ*

Araştırma Makalesi

Abdurrahman İslamoğlu**

Makale Geliş: 25.08.2021

Makale Kabul: 26.10.2021

Öz

İslâmî Edebiyatın önemli şahsiyetlerinden biri olan Necib el-Kilânî, 1931-1995 yıllarında Mısır’da yaşamış bir yazardır. Genç yaşta edebî hayata adım atıp, yüz kadar eser kaleme almıştır. Yaşadığı dönem ve gezdiği coğrafya, kendisine İslâm toplumunun maruz kaldığı problemleri tanımada imkânlar sunmuştur. el-Kilânî gördüğü bu sorunları çalışmalarında yazıya dökmüştür. Eserlerinde, Müslüman toplumun sosyal, siyasal, iktisadî ve dinî problemlerini tema olarak ele alan yazar, çalışmamıza konu olan “Ramazan Habîbî” isimli romanında; 1973 Mısır-İsrail savaşını ele almıştır. Romanda, Yahudilerin yayılmacı politikasına, hak hukuk tanımayan zulümlerine ve Amerika’nın ikiyüzlülüğüne karşı Mısır halkının mücadelesine değinilmiştir. Ramazan Habîbî’de Mısır halkının İsrail’e karşı işgal edilmiş toprakları olan

* Bu makale, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde 02 Temmuz 2021 tarihinde kabul edilen “Necib el-Kilânî’nin Ramazan Habîbî Adlı Eserinin Teknik ve Tematik Yönden İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinden kısaltılmış ve değiştirilmiş bir çalışmadır.

** Doktora Öğrencisi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van, Türkiye. e-mail: isl.abdurrahman@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8055-166X.

Atıf için; İslamoğlu, Abdurrahman. “Necib El-Kilânî’nin “Ramazan Habîbî” Adlı Romanının Teknik Yönden İncelenmesi”. *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7, sy. 2 (2021): 377-418. DOI: <https://doi.org/10.32955/neu.ilaf.2021.7.2.04>

Sînâ Çölü ve Suveyş Kanalı'nın kurtarılması için verdiği mücadele anlatılmıştır. Ramazan Savaşı (Yom Kippur Savaşı) adıyla anılan 1973 yılındaki Araplarla İsrail arasında meydana gelen savaştır. Bu savaş esnasında İsrail'in geçilemez dediği "Bar-Lev Hattı" bir gecede ele geçirilmiştir. Bu çalışmada Necib el-Kılânî'nin "Ramazan Habîbî" isimli romanı, Olay Örgüsü, Anlatıcı ve Bakış Açısı, Karakterler, Zaman, Mekân, Dil ve Üslûp, Anlatım Teknikleri olmak üzere teknik açıdan irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Roman, İslâmî Edebiyat, Necib el-Kılânî, Ramazan Habîbî.

Abstract

Technical Analyses of Necib El-Kilani's Novel "Ramadan Habîbî"

Najib el-Kilânî, who lived in Egypt from 1931 to 1995, is one of the important figures in Islamic literature. He dabbled in literature when he was young and wrote about a hundred works. The period he lived and the countries he visited gave him the opportunity to get to know the problems faced by the Islamic society. The author depicted these problems that he witnessed in his works. Najib el-Kilânî, who focuses on the social, political, economic and religious problems of the Muslim community in his literary works, deals with 1973 Egypt-Israel war in his novel "Ramazan Habîbî" that is the focal point of our research. The novel is about the expansionist policy of the Jews, the unjust oppression they faced and the struggle of the Egyptian people against America's hypocrisy. In the novel, the struggle of the Egyptian people against Israel for the liberation of the Sinai Desert and the Suez Canal, the occupied lands, is told. It is about the war between the Arabs and Israel in 1973, known as the Ramazan War (Yom Kippur War). It relates the overnight seizure of the "Bar-Lev Line", which Israel says is impassable. In this study, Najib el-Kilânî's novel "Ramazan Habîbî" will be examined technically and thematically within the framework of issues such as the cultural corruption experienced by the Arab society, their approach to Zionism and the problem of the sense of belonging for their homeland.

Key Words: Novel, Islamic Literature, Najib el-Kilânî, Ramazan Habîbî.

GİRİŞ

Önceki dönem edebî geleneğimizde var olan mitoloji, destan, masal, makame gibi anlatı türlerinin gelişmiş hâli olarak, ilk defa Avrupa'da karşımıza çıkan roman, "insanın veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebî tür" olarak tanımlanmaktadır.¹ "Roman türü, bir taraftan çeşitli anlatım teknikleri sayesinde bireyin iç dünyasının derinliklerine inme imkânı bulurken diğer taraftan da sosyoloji, tarih, felsefe gibi sosyal bilimlerin diğer alanlarından yararlanıp, toplumsal problemlere işaret edebilmistir."² Yazar, romanda gerçek hayattan aldığı yaşanmış veya yaşanması muhtemel bir olayı, zaman ve mekân unsurları içerisinde yeniden kurgular. Bu olayı aktarmakla yetinmez, dünya görüşü ve sanat anlayışı bağlamında, duygu, düşünce, tarihî, dinî, kültürel, ideolojik, felsefî, sosyal ve iktisadî problemleri, savaşları, farklı anlatım teknikleriyle, okuyucuda estetik bir haz uyandıracak şekilde aktarır. Bir bakıma roman, yazıldığı zamanın muhafızıdır.³ Necîb el-Kîlânî, yaşadığı dönemde toplumun karşılaştığı sorunları eserlerinde dile getirmiş, gerçek hayatla bağlantısını kurabilmiştir. Biz de bu çalışmada el-Kîlânî'nin "Ramazan Habîbî" adlı romanını teknik olarak inceleyeceğiz.

¹ "Roman", son güncelleme 8 Eylül 2021. <https://sozluk.gov.tr/>

² Hasan Harmancı, "Abdurrahman Münîf'in el-Eşcâr ve İgtiyâlu Merzûk Adlı Eserinin Teknik Yönden İncelenmesi", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 30 (2013): 68.

³ Diğer taraftan roman incelemesinde batılı edebiyat kuramları ile tahlilde dikkat edilmesi gereken hususlar için bkz.: Hasan Harmancı, "Batılı Edebiyat Teorilerinin İzinde Arap Edebiyatına Yöntembilimsel Bir Yaklaşım", *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7, sy. 1 (2021): 51-60.

Ana konusunu savaş, savaşın zorluklarının oluşturduğu romanda, dinî değerler sahibi olan ana karakter Ahmed b. Abdulfettah'ın etrafında cereyan eden olaylar vasıtasıyla aşk, felsefe, din, ihanet, savaş ve özgürlük gibi konular iç içe geçmiş bir şekilde işlenir.

Roman, tarihte yaşanmış bir olayı anlattığı için tarihi bir romandır. Tarihî roman, geçmişte belirli bir zaman diliminde yaşanmış olayların, önemli kişilerin hayat hikâyelerinin, tarihî gerçekliğe bağlı kalınarak, romancı tarafından yeniden kurgulandığı olaylar ve kişiler belirli bir amaca göre yeniden şekillendirilerek sunulan metindir.⁴

1. ROMANIN TEKNİK BAKIMDAN İNCELENMESİ

Çalışmamızın konusu olan *Ramazan Habîbî* adlı romanı, elimizde bulunan Dâru's-sahve tarafından 2015 yılında Kahire'de basılmış olan nüshası esas alınmıştır. Eser, 143 sayfa olup, 18 bölümden oluşmaktadır.⁵ Bu bölümde roman, Olay Örgüsü, Anlatıcı ve Bakış Açısı, Karakterler, Zaman, Mekân, Dil ve Üslûp, Anlatım Teknikleri olmak üzere toplam yedi başlık üzerinden incelenmeye çalışılacaktır.

1.1. OLAY ÖRGÜSÜ

“Olay örgüsü, anlatının özel olarak, özenle ve belirli bir amaca göre biçimlendirilmesi.”⁶ Kendi içinde parçalanamayan ve olması gereken son şeklini almış, tamamlanmış, mükemmel yapıdır.⁷ *Ramazan Habîbî* adlı roman incelendiğinde olayların çok başarılı bir şekilde kurgulandığı, verilmek istenen mesajın romanın tamamına

⁴ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi* (Ankara: Akçağ Yay., 2019), 222.

⁵ Necib el-Kılânî, *Ramađan Habîbî* (Kahire: Dâru's-şahve, 2015).

⁶ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı 1-Romanın Unsurları* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2018), 71.

⁷ Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 191.

ustalıkla serpiştirildiği görülür. Ayrıca bölümler arası bağlantı sağlam bir şekilde kurulmuş olup birbirini eksiksiz olarak tamamladığı görülmektedir. Roman, toplamda on sekiz bölümden oluşmaktadır.

Romanın konusu savaş olup, Mısır'ın yaşadığı siyasi, iktisadi, askeri zorluklar yanında dinî, ahlakî, kültürel meseleler, Arap toplumunda yaşanan kimlik sorunları ve aidiyetsizlik gibi temel problemler de bu bağlamda romanda işlenmiştir. Nitekim roman boyunca bahsi geçen şahıslara bakıldığında Arap toplumunda bir kesimin temel karakteristik özelliklerinin kabaca verildiği söylenebilir. Romanın kahramanı Ahmed ve ailesinin yaşadığı sıkıntılar, verdikleri mücadele ile toplumun olumlu tarafını sembolize ederken, Fethî ise problemleri tarafını yansıtır. Celîle, iki grup arasında kimlik bunalımı yaşayan, doğru ile yanlış arasında bocalayan grubu temsil etmektedir.

Romanın konusu şu şekilde kurgulanmıştır. Romanın ana karakteri Ahmed, üniversite mezunu müteaddiyin bir genç olup komşu kızı Celîle'ye aşiktir. Ahmed, dinî değerlere uygun bir hayat yaşamaktadır. Celîle, fikirlerine uygun özgürce yaşayabileceği bir hayat hayal etmektedir. Celîle'nin bu düşüncesi, onu Fethî gibi hain biriyle arkadaşlık yapmaya sürükler ve Celîle, Fethî'nin polisler tarafından yakalanmasıyla hayal kırıklığına uğrar. Ahmed, orduya katılıp savaşın gerçekleşeceği yer olan Kanal bölgesine gider. Ahmed'in babası Abdulfettah amca, siyasi düşüncelerinden dolayı yıllarca hapis yatmıştır. Ramazan ayının onuncu günü Mısır ordusunun Kanalı geçmesiyle savaş başlar. İsrail, savaş suçu işleyerek sivil yerleşim yerlerini bombalar. Yerleşim yerleri harap olurken yüzlerce masum sivil hayatını kaybeder. Mısır ordusu, İsrail'in geçirilemez dediği "Bar-Lev Hattı"nı ele geçirir. Ahmed, yaralı bir halde esir düşer.

İsrail, esirlere çok kötü muamele etmektedir. Amerika ve diğer güçlü devletler, İsrail'e silah ve asker yardımında bulunmaktadır. Savaş, Mısır'ın işgal edilmiş toprakları olan Kanalin batısı ve Sînâ Çölünün bir kısmını geri almasıyla sonuçlanır. Celîle de savaşa katılmıştır. Celîle'nin savaşta yaşadığı tecrübeler kendisinden yeni bir insan meydana getirir. Celîle, Ahmed, ile evlenmeyi kabul eder. Fethî ise, yaptığı ihanetin verdiği pişmanlık duygusu neticesinde dayanamayarak intihar eder.

1.2. ANLATICI VE BAKIŞ AÇISI

Avrupa kıtası dışında kalan dünya coğrafyasında görüldüğü gibi basım tarihlerini gözönüne aldığımızda Araplar arasında da, ilk roman örneği geç bir tarihe denk gelmektedir. Buna binaen Arap romanlarında yeni anlatıcı tipleri de geç dönemlerde görülmektedir.⁸ Klasik dönem edebiyatında olayları bilip, gören, meydana gelmesinde müdahale eden anlatıcı, artık yerini eski tanrısal bakışın egemen olmadığı, farklı bakış açılarıyla bakabilen, daha beşerî bir anlatıcı tipine bırakmıştır. *Ramazan habibi* adlı romanda, daha beşerî bir anlatıcı tipi karşımıza çıkmaktadır.

Necîb el-Kîlânî, İslâmî Edebiyat denilince ilk akla gelen isimlerden biridir. Buna binaen bir edebiyat eserinin biçiminden ziyade işlenen konuya odaklanmış bir yazardır. Çünkü edebiyatı İslâm'ı yaymak ve güçlendirmek için kullandığını söyleyebiliriz. Bunun yansıması olarak Necîb el-Kîlânî'nin edebi dünyasında “anlatıcı ve bakış açısı” konusunda çok fazla denemelere girmediği görülmektedir.

⁸ Harmancı, “Abdurrahman Munîf'in el-Eşcâr ve İgtiyâlu Merzûk Adlı Eserinin Teknik Yönden İncelenmesi”, 95.

Bunun sebebi de yazarın tabi olduğu ideolojiyi, dinî görüşü, düşüncüyü aktarma amacıyla sınırlı kaldığı söylenebilir.⁹

Necib el-Kılânî'nin *Ramazan Habîbî* romanında, olayları bilip, gören, meydana gelmesinde müdahale eden anlatıcı; "Tanrısal bakış açısı" baskındır. Yazarın tüm kahramanların iç dünyasına hâkim olduğu, anladığı ve aktardığı pasajlar mevcuttur. Yazar, kahramanların zihinlerine, iç dünyalarına girer, duygu ve düşüncelerini dışa vurur. Romana egemen olan bu bakış açısının örneği, romanın baş kahramanı olan Ahmet'in Celile ile görüşmesi esnasındaki durumunu anlatan yorumla başarılı bir şekilde verilir:

Vücudu titredi, nefesi daraldı, gözleri yerinde oynamaya başladı, pişman olmadan mekânı terk etmek istedi, fakat onu Celile'ye bağlayan bir şey vardı. Ancak onu sevdiğini inkâr ediyordu. Neden kalbinden ve aklından geçenleri ona açmıyordu? Celile'nin kendine göre bir mantığı var. Kafirler, enbiyaları sıkıştırıyor, onları küçümsüyor ve kanlarını döküyordu. Enbiyalar, sabrediyor, onları bağışlıyor ve hidayete ermeleri için onlara dua ediyordu. Ben nebi değilim, ama sabredebilirim. Dinî ve felsefî tecrübe bana sabretmeyi öğretti.¹⁰

el-Kılânî, Tanrısal bakış açısını sadece burada değil, romanın başka bölümlerinde de ustalıkla uygular.

Romanda karşımıza çıkan bir diğer anlatıcı, *nesnel tutumlu gözlemci* anlatıcıdır. *Ramazan Habîbî*'de; anlatıcı, olayların akışında belirleyici, etkileyici, değiştirici bir role sahip olmadığı ve tarafsız bir anlatım tarzı kullandığı romanın kimi yerinde karşımıza çıkmaktadır:

Karısını kollarıyla sarar, gözyaşıyla ıslanan yanaklarından öper, sevgiyle bağrına basar. Yaşının ilerlemesi, çektiği onca sıkıntı,

⁹ Ahmet Özdemir, "Necib el-Kılânî ve Romancı Kişiliği" (Doktora tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, 2020), 31.

¹⁰ el-Kılânî, *Ramazan Habîbî*, 6.

*verdiği mücadele güzelliğinden bir şey eksiltmemişti, hala çok güzeldi. Evlatlarının etrafında sevgiden bir çit çekmiş, babaları zor durumdayken eve bir lokma getirebilmek için var gücüyle çalışmış ve yorulmuştu.*¹¹

Celile, koşarak gelir, gözyaşları yanaklarını ıslatmış, bakışlarından, hareketlerinden ve çehresinden isyan fişkırdı. Onu görmem imkânsız diye söyleniyordu. Abdulfettah amca ne olduğunu sorar. Oda Fethî'nin kendisi görmek istediğini söyler. Bunda ne var? Cevabını alınca, Fethî için idam kararı verilmiş der. 'Abdulfettah amca, "la havle ve la kuvvete illa billah" sözünden başka bir şey söyleyemez. Herkes bir suskunluğa bürünür. Celile, Fethî'yi görmek hatta ismini bile duymak istemez. Fethî'nin ismini duyduğu an tüyleri diken diken olur. 'Abdulfettah amca, korkunun geçtiğini, ihanetinde ölmesi gerektiğini ve kendisinin insanların üzüntülerine ortak olduğunu, kusur ve hataları için üzüldüğünü fakat toplumsal hayatın sağlığı için suçluların cezalandırılması gerektiğini söyler.¹²

En başta da söylediğimiz gibi Necîb el-Kîlânî'nin sahip olduğu dünya görüşüne binaen anlatıcı ve bakış açısı hususunda değişime ve gelişime açık bir yazar olmadığı ve bu düşünsel etkiye binaende eserinde çok farklı tekniklere yer vermediğini söylemek mümkündür.

1.3. KARAKTERLER

"Roman, birtakım elemanlardan örülmüş bir sistemdir. Bu sistemin oluşmasında, vaka, dil, kişi ve teknik olmak üzere dört ortam önemli rol oynar. Romanın bilinen estetik dünyası kurulurken, vaka'ya, kişi ve kişilerle canlılık kazandırılır ve bu canlılık, dil ve anlatım teknikleriyle dışa yansıtılır, hissettirilir."¹³ "Roman bir insan sanatıdır. Dolayısıyla kişisiz ya da kişiye özgü niteliklerin olmadığı

¹¹ el-Kîlânî, *Ramađan Habîbî*, 132.

¹² el-Kîlânî, *Ramađan Habîbî*, 133.

¹³ Tekin, *Roman Sanatı 1*, 75.

metin, roman adını alamaz.”¹⁴ el-Kîlânî'nin *Ramazan Habîbî* adlı romanındaki karakterler, normal hayatta rastlayabileceğimiz; bazen kederlenip acı çeken, bazen mesut olan sıradan kişiliklerdir.

Çalışma konumuz olan roman, Ahmet, Celîle, Fethî, Abdulfettah, Ümmü Ahmet, Sellâme, Abdüsselam ve İrfan olmak üzere kalabalık bir şahıs kadrosuna sahip olduğu görülür. Romanda Ahmet, Celîle, Abdulfettah, Fethî, Abdüsselam, İrfan ve Ümmü Ahmet gibi Müslüman karakterler yer alırken karşı tarafta İsrail işgal güçleri yer alır. Ahmet, Celîle, Abdulfettah, Abduselam, İrfan işgal edilen toprakların özgürlüğü için mücadele ederken Fethî, inandığı değerler doğrultusunda yaşamayan, günah işlemekte ısrar eden, kötü hasletlere sahip bir karakter olarak karşımıza çıkar ve nefesine esir düşerek şahsi çıkarları karşılığında vatanına ihanet eder. Şimdi bu karakterlere ve romandaki diğer figürlere yakından bakmaya çalışacağız.

1.3.1. Ahmet

Yazar, kahramanı Ahmet'i asil nitelikler taşıyan ve İslâmî kişiliğinin gereğini yerine getiren, olumlu değerlerle donanmış, vatanın ve halkının özgürlüğü için savaştan, esareti kabul etmeyen, ahlakıyla temayüz etmiş bir kişilik olarak sunar. Romanda Ahmet'in bu özellikleri topluca verilmediği, romanın konusu içerisinde serpiştirildiği belli ki roman için gerekli görmediğinden kahramanının fiziki özelliklerinden bahsedilmediği görülür. Diğer taraftan kahramanın karakteri hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlayacak bazı bilgilere de yer verilir.

Ahmet, romanın başkahramanı olup olaylar daha çok onun etrafında cereyan eder. Ahmet, üniversiteden yeni mezun olmuş, askere

¹⁴ Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 144.

gidecektir. Dinine bağlı, samimi, edepli, güzel ahlak sahibidir. Komşu kızları Celile'ye sevgi duymakta ve onunla evlenmek niyetindedir. Celile'nin de, Ahmet'e karşı ilgisi söz konusudur. Anlam veremediği bir kuvvet kendisini Ahmet'e çekmektedir. Bununla birlikte ilk başlarda Ahmet ile fikir ayrılığına düşer. Fethî'nin ihanetine şahit olduktan sonra düşüncesini değiştirir ve Ahmet ile evlenmeye karar verir. Bir gün Ahmet'i saçlarını kazıtmış bir halde karşısında görür. Ve aralarında şu diyalog gerçekleşir:

Elini istemeye geldim. (Nişanlanmak ister.)

Celile, gülümsedi ve odada kendileri dışında kimsenin olmadığına şükretti.

Birilerin duymasından korkmaz mısın?

Allah hariç kimseden korkmam.

Bu iş için anneni görevlendirseydin daha iyi olurdu.

Ahmet, ona dikkatle baktı. Celile, devam etti:

Bu işleri kadınlar daha iyi yapar.

Erkekler de yapabilir.

Nasıl?

Ben Süveyş Kanalından karşıya geçip geri dönüyorum. Karşı tarafın her karışında ölüm var. Ama ben geri dönüyorum.¹⁵

Ahmet, evlilik konusunda Celile'nin kendine göre bir mantığının olduğunu düşünerek ona hak verir. Celile'den ayrılrsa da gönlü ve kalbi hep onunladır, sürekli onu düşünür. Bir gün zafer elde edeceklerini, annesinin şifa bulacağını ve Celile'nin evliliğe razı olup kendisiyle evleneceğini hayal eder. Sonunda Celile'yi seviyorum der.¹⁶

Ahmet, dinî hassasiyetleri bulunan ve çevresindekilere karşı oldukça müşfik, bazı kusurlarını görmezden gelen yüce ahlak sahipliği gibi güzel hasletleri ile pek çok pasajda görülmektedir. Buna örnek

¹⁵ el-Kılânî, *Ramađan Habîbî*, 4-5.

¹⁶ el-Kılânî, *Ramađan Habîbî*, 38.

olarak Celîle'nin Fethî ile yurt dışına çıkması ve Fethî'nin hain olarak yakalanmasına rağmen Celîle'nin özrünü kabul ettiği ve kendisiyle yeni bir sayfa açtığı aşağıdaki pasajda karşımıza çıkar:

Bir gün sana o adamı sevdiğimi söylersem ne dersin?

Hiçbir şey, ancak duygu ve düşüncelerin doğrudan taraf, hepimiz böyle bir hataya maruz kalabiliriz.

Senin lütuf ve merhametli felsefene rağmen perişan bir halde olduğumu düşünüyorum.

O zaman sen asalet sahibisin.

Senin akıl ve kalbini dinlediğimi mi söylüyorsun.

Benim çağrım ikisine birden boyanmış. Ben Allah'tan korkan biriyim ve insanların özürlerini kabul ederim.¹⁷

Ahmet, askerler arasında büyük bir cesaret örneği sergiler. Ne zaman tehlikeli görevler için gönüllü aranırsa herkesten önce Ahmet gönüllü olur ve üstün başarı ile görevi yerine getirir.¹⁸ Askerler arasında Ahmet'in fikirlerine değer verilmektedir. Kanalın karşı tarafında binlerce düşman askeri bulunmaktadır. Konuşlanmış toplar, füze bataryaları, gizli havaalanları ve çeşitli silahlar mevcuttur. Ahmet, düşmanla karşılaşınca, artık gerçekten Allah yolunda cihat ettiğine; namus, inanç, hürriyet, mal, evlat ve vatan savunması mücadelesi verdiği inanıyordu:

Bir asker Ahmet'e:

Ya modern teknoloji, bilim, askeri eğitim... tüm bunların bir etkisi yok mu?

Ahmet, kanalın doğu yakasına, Bar-Lev hattına ve düşmanın muhkem kalesine bakıp cevap verdi:

Tüm bu saydıkların Allah'a itaatini içerisinde yer alır.

Ne demek istediğini anlamıyorum. Ey Ahmet!

Ahmet, arkadaşının elini tuttu,

¹⁷ el-Kilânî, *Ramađan Habîbî*, 60

¹⁸ el-Kilânî, *Ramađan Habîbî*, 21.

Bilimle uğraşanlar Allah'a kulluk yapıyorlar. Kaleleri inşa eden, uçak pilotları, füzeleri ateşleyen, askeri eğitimi verenler bunların tamamı Allah'a ibadet ediyorlar. Şunu demek istiyorum; asıl niyet Allah rızası olmasıdır.

Ahmet, ayağa kalktı ve işgal edilmiş Sînâ topraklarına bakarak:

Zafer ancak Allah'ın yardımıyla elde edilir.¹⁹

Ahmet'in arkadaşları, düşmanın bütün dünyayı yalanlarla aldattığını, büyük devletlerin düşman safında yer aldığını, düşman ordusunda son model silahların bulunduğunu, büyük devletlerin Mısır'ın hareketine sınırlama koyduğunu ileri sürerek umutsuzluğa düşer. Buna karşılık Ahmet, sürekli zaferi düşler, düşman ordusunu bozguna uğrattıklarını, askerlerin merhamet dilendiklerini, insan gücünün teknolojiye galip olduğunu beyinde canlandırır.²⁰

Ahmet'in duygusal bir insan olduğu başka pek çok sayfada karşımıza çıkar. Babasına kavuştuktan sonra onun saçlarının ağarıp, bedeninin zayıf düştüğünü gördüğünde odasına çekilir gözleri yaşla dolar ve aklından şunlar geçer:

Ah! Babacığım sana işkence etmişler. Kalbim acı ve öfke ile çarpıyor. Bir gün hapisane duvarlarını aşım, tel örgülerini, bekçileri ve polis köpeklerini parçalayıp, seni esaretten kurtararak sevgi ve esenlik içinde özgürce yaşayabileceğimiz ıssız bir adaya göçmeyi düşündüm. Fakat başaramadım, bu bir hayalden öteye geçemedi. Büyük bir acı ve elem içinde dolandım durdum.²¹

Ahmet karakteri, hayatını Kurân'a, Peygamberin (sav.)'in sünnetine göre düzenleyen, yaşayan, mücadele eden, bir mümini canlandırır. Ahmet'in toplumun ıslah olması, ülkenin kalkınması, zaferin kazanılması gibi siyasi ve sosyal problemlerin tek çaresinin gerçek anlamda Allah'a kul olmaya bağlı olduğu fikrine sahip olduğu

¹⁹ el-Kılânî, *Ramađan Habîbî*, 24.

²⁰ el-Kılânî, *Ramađan Habîbî*, 25.

²¹ el-Kılânî, *Ramađan Habîbî*, 37.

karşımıza çıkmaktadır. Buna örnek olarak ailece 1967 yenilgisi hakkında yaptıkları bir tartışmayı verebiliriz:

Celîle'nin kardeşi Abdüsselam,

Yenilginin yükü çok ağır oldu. Kendimizi kaybettik. Büyük dönüş gününde on binlerce insan kalpleri acı ve hasretle yanarken Sînâ topraklarından döndüler.

Celîle, tartışmaya dahil olur.

Bir de göç krizi var. Kanal bölgesini terk eden halk, ağır bir sosyal ve ekonomik zorluk oluşturuyorlar. On binlerce felaket bu problemde kaynaklanıyor.

Ahmet, cevap verir:

Yenilgi ediplerin edebiyatına, mütefekkirlerin fikirlerine, sanatçıların sanatına kara bir gölge düşürdü. Ben şuna eminim ki; Allah'a dönmekten başka çare yok.²²

Felsefeye dair görüşleri Celîle ile arasında vuku bulan şu konuşmada karşımıza çıkar. Celîle Fethî'nin işlediği suça şahit olduktan sonra bütün erkeklerden nefret etmeye başlar. Ahmet, bunu tüm erkeklere genellemenin yanlış olduğunu açıklar:

Neredeyse tüm erkekleri hayatımdan sileceğim.

İşte bu yüzden felsefeyi kerih görüyorum.

Ne demek istiyorsun? Ey Ahmet!

Filozof, kendi şahsi tecrübesini felsefesine delil olarak alır. Sonra bu düşüncesini tüm insanlara genelleme yapar. Mesela sen, hain bir adama denk geldin. Bu sebeple bütün erkeklere fesat damgası vurmaya çalışıyorsun. Bu adalet değildir. Yüz milyonlarca erkek var. Fethî bunlardan sadece biri. Caddeye bak. Çeşit çeşit renkler, bir tarafta edepli ve tesettürlü bayanlar diğer tarafta açık saçık kadınlar, bir tarafta hırsız diğer yanda Allah'tan korkan kullar, güler yüzler ve somurtkanlar, konuşanlar ve susanlar. Dünya bu.²³

Romanın tamamına baktığımızda Ahmet'in en belirgin karakteristik yapısının imanlı kişiliği olduğunu görmekteyiz. Allah'a kul olma idrakiyle, Peygambere ümmet olma idealini kuşanarak

²² el-Kilânî, *Ramađan Habîbî*, 41.

²³ el-Kilânî, *Ramađan Habîbî*, 60.

mücadele etmektedir. İnanıldığı değer uğruna canını feda etmeye hazırdır. Çünkü, Allah Kur’ân’ı Kerim’de “Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanma, bilakis onlar diridirler, Rablerinin katında Allah’ın, lütfundan kendilerine verdiği nimetlerin sevincini yaşayarak rızıklandırılmaktadırlar.”²⁴ buyurmuştur. Ahmet, dinî vecibelerini yerine getiren dindar biridir. Memleketi işgal ve zulüm altında iken imanı esareti ve zulmü kabul etmez. Bunun için, şehit olma düşüncesiyle en ön safta savaşır:

Savaş başlar. Ahmet, görülmemiş cesaret örneği sergiler; en önde, tel örgüleri ve düşman tuzaklarına aldırış etmeden ilerler. Geçilemez denilen “Bar-Lev Hattı’nı” geçerek düşman kulelerini ele geçirir ve birçok esir alırlar. Ahmet, adeta kendisine hayat veren yüce Allah için hayatını hibe eder.²⁵

Ahmet, katıldığı bir operasyonda yaralanarak esir düşer. Sorgulama sürecinde çok işkenceye maruz kalır fakat düşmana hiçbir bilgi vermez. Sorgulamadan sonra hapishaneye atılır. Hapiste çektiği en büyük sıkıntı esirlere Kur’ân’ın yasak olmasıdır. Bayram gecesini Ahmet, yüksek sesle ezan okur. Tüm esirler bayramlaşırlar.²⁶

Savaş sona erer. Karşılıklı olarak esirler serbest bırakılır. Ahmet esaretten kurtulup, eve döner. Celîle, Ahmet ile evlenmeye hazırdır. Ahmet, Celîle’ye dönerek:

Ey Celile! Ne zaman?
Anneme sorayım.
Neden erteliyorsun?
Gülümseyerek, savaş bitti, dedi.
Savaş henüz bitmedi.
Kızır gibi yaparak:

²⁴ Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur’an-ı Kerim Meali* (Ankara: TDV. Yay., 2008), 3/169.

²⁵ el-Kılânî, *Ramađan Habîbî*, 71.

²⁶ el-Kılânî, *Ramađan Habîbî*, 130.

O zaman savaştan sonra evleniriz.

Savaş ne zaman sona erecek? Bizim evlenip savaşa katılıp zafer kazansınlar diye sağlam nesiller yetiştirmemiz gerekir.

Haya ile başını eğerek, uygundur, dedi.

Ahmet, onu korkutacak bir şekilde, bir şartla, diye bağırdı.

O nedir?

İslâmi giyim.

Bu şekli bir meseledir.

Şekil ve muhteva aynı şeydir.

İkinci defa başını eğerek uygundur, dedi.

Ahmet, cebinden Mushaf'ı çıkarıp ikisinin eli üzerine koyarak,

Bu Allah adına yemin olsun, dedi.²⁷

Romanın sonunda, görüldüğü gibi Ahmet Celile ile fikir birliğine varmış, bu ittifaklarını Mushaf üzerine yemin edip, Allah adına söz alarak kesinleştirdikleri görülmektedir.

1.3.2.Celile

Yazar, Celile karakterine iyi ile kötü, felsefe ile din arasında sıkışmış bir kişilik rolü biçerek, bazı mesajlar yüklemiştir. Celile, özel bir okulda sosyal hizmetler uzmanı olarak çalışmaktadır. Dinî değerlere uygun bir hayat yaşamaz. Gururlu ve hırslı bir kadındır. Eğlenceye düşkündür. Birçok hataya düşer fakat doğru yolu bulup bu hatalarından vazgeçer. Ahmet'in sevdiği kızdır. Ahmet'in evlilik teklifine sıcak bakmaz ama kesin olarak reddetmez. Fethî'nin ihanetinden sonra Ahmet'in teklifini ve ileri sürdüğü şartı kabul eder. Başlangıçta hareketli ve özgür davranan biri olan Celile, sonlarda uysal ve olumlu bir kadın olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yazar, eserlerinde kullandığı karakterlere bazı anlamlar yükler ve vermek istediği mesaja yoğunlaşır, şekle önem vermez. Romanda da

²⁷ el-Kilâni, *Ramađan Habibi*, 142.

Celîle'nin fiziki özellikleri hakkında pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Celîle hakkındaki fiziki bilgilere Ahmet'in hayalleri vasıtasıyla elde etmekteyiz:

Celîle'nin insana tesir eden, büyüleyici, kuvvetli gözleri vardı. Sözleri Ahmet'in fikir ve duyularının hareketlenmesine sebep olmuştu. Onun dağılmış, parlayan özgür saçları sanki uçan bir haliye binmiş gibi hayalinde canlanıyordu. Onu görmek, hayal gücünü harekete geçirip felsefi duygularını söndürüyordu.²⁸

Celîle, felsefi düşünceleriyle karşımıza çıkar. Hayata bakışını felsefi tecrübeler üzere bina etmektedir. Bir konu hakkında görüşünü belirtirken tamamen şahsi tecrübelerle temellendirdiği görülmektedir. Sevgi hakkındaki düşünceleri Ahmet ile aralarında gerçekleşen diyalogda karşımıza çıkar:

Benden önce kimi sevdin?

Allah'ı sevdim.

Bir kahkaha patlattı ve dönerek:

Bu ayrı bir konu.

Asla. En büyük ve mükemmel sevgi. O'nun için dünyanın tamamından vazgeçeriz.

Sen sevgi ile ibadeti birbirine karıştırıyorsun.

Aşk. Senin görüşün nedir, diye fısıldadı.

İç çekerek:

Benim bildiğim aşk, içinde biraz masiyet bulundurur.²⁹

Ahmet'in evlilik teklifini fikirlerinin uyuşmadığını ileri sürerek kabul etmediği görülür:

Canı sıkılmış bir halde,

Bu konudaki konuşmayı ileri bir tarihe erteler misin?

Temiz, güzel ve faydalı olan bir şeyden neden kendimizi mahrum edelim?

²⁸ el-Kılânî, *Ramađan Habîbî*, 7.

²⁹ el-Kılânî, *Ramađan Habîbî*, 6.

Fikirlerimiz birbirine ters.³⁰

Celîle, karşılaştığı problemleri derinlemesine analiz ederek çözmeyi, şahısları ve kâinatta var olan her şeyi araştırmayı, hakkında bilgi sahibi olmayı arzu eden, bunun için gayret eden, çalışkan bir kişiliktir. Bununla birlikte insanların sorunlarına çözüm üretirken kendi derdine çare bulamadığı gibi, Ahmet'i düşünmekten de kendini alıkoyamaz.³¹

Celîle, dindar bir toplumda yaşamasına rağmen dinî değerlere uygun davranmaz. Dinî değerler hakkındaki fikirlerine annesi ile arasında geçen konuşmada şahit oluruz:

Günümüzde Peygamberlerin dahi çözemeyeceği sorunlar mevcut.

Anne, gözlerinden yaşlar dökülerek; her şey hakkında konuş ama Peygamberleri bırak, dedi.

Celîle kızardı ve şöyle cevap verdi;

Artık mucizelere inanmıyorum. Düşman karşıda. Bizim büyük bir tarihimiz, Peygamberlerimiz, semavî kitaplarımız var. Fakat bunların hiçbiri şu ana kadar hezimete uğramamıza engel olamadı.³²

Dinî değerlere ve geleneklere bağlı kalmak kendisini sıkıktır. Sürekli hayal ettiği gibi özgür, fikirlerine uygun, kendine ait yeni gelenek ve adabı olan bir toplumun hayalini kurmaktadır.³³

Celîle, her ne kadar başına buyruk, inandığı felsefeye göre asi bir hayat yaşasa da, fitratının temiz olduğu görülür. Yaptığı hatalardan dönüp, vatanına ve milletine faydalı olabilmek adına hemşire olarak savaşa katılır. Yazarın, Celîle karakterini şekillendirirken başlangıçta asi bir karakter olarak kurgulayıp daha sonra vatan ve millet için

³⁰ el-Kilânî, *Ramađan Habibi*, 7.

³¹ el-Kilânî, *Ramađan Habibi*, 1.

³² el-Kilânî, *Ramađan Habibi*, 13.

³³ el-Kilânî, *Ramađan Habibi*, 14.

mücadele etmesi, hayatına gerçek bir Müslüman olarak devam edeceğini belirtmesinde, Mısır toplumunda meydana gelen felsefe ve dinî inanışlarını terk edip, batıl inançlar doğrultusunda bir hayat yaşamaya çalışan kesimi eleştirdiği görülmektedir. Celîle'nin yaşadığı en ciddi bunalım; Fethî ile yaz tatili için Beyrut'a gitmesiyle başlar. Burada geçirdiği zaman dilimi ve dönüşte karşılaştığı çirkef olay, düşünce dünyasını altüst eder. Daha önce inanmadığı dinî değerler hakkındaki tutumunu değiştirir. Her şeyi derinden analiz eden, kişiler ve olaylar hakkında araştırma yapmayı bir kenara bırakmıştır. Ahmet'in Kur'ân ve Sünnete dayanan inançları karşısında yenilmiş ve Ahmet'e teslim olmuştur.

1.3.3. Fethî

Romanda, Fethî karakteri dinî ve ahlaki değerlere uymayan, eğlence ve kadınlara düşkün, bencil, şahsi çıkarları uğruna vatanına ihanet eden, hain bir kişilik olarak karşımıza çıkmaktadır. el-Kilânî eserlerindeki karakterlere bazı anlamlar yüklemektedir. Yazar, daha çok konuya odaklandığından karakterlerin fiziki özelliklerine pek değinmemiştir. Fethî'nin fiziki özellikleri hakkında bıyıkları, faulleri uzun, saçlarının ise dağınık ve uzun olduğu bilgisi dışında bilgi verilmemiştir.

Fethî her fırsat bulduğunda Celîle ile bir eğlence merkezinde buluşup eğlenmeye çalışır. Bu eğlencelerden birinde Celîle ile aralarında gerçekleşen diyalogda Fethî'nin eğlence hakkındaki fikirleri gün yüzüne çıkmaktadır; Fethî, sabaha kadar dans edip deli gibi eğlenmek istiyorum diyerek, Celîle'yi dansa kaldırır ve dans ederlerken Celîle'nin yanağından öper. Bunun üzerine Celîle:

Yanağımdan öptükten sonra ne yapacaksın?

Seni ikinci defa öpeceğim.

Sonra?

Sonra dudaklarından öpeceğim.

Sonra?

Sonra hayatın bize sunduğu nimetlerden faydalanmaya devam edeceğiz.³⁴

Fethî'nin eğlenceye olan düşkünlüğü ve lüks yaşama sevdası onu birçok hata yapmaya sevk etmiştir. Bu hataların en büyüğü, saygı görmek, arzularını yerine getirebilmek için milli duygularını bir kenara atmasıdır. Bir defasında Ahmet'in kendisine mücahitlerden, kanalı nasıl geçip döndüklerinden ve savaş olması durumunda zafer elde etmenin mümkün olduğundan bahsetmesi üzere, bu durumu mide bulandırıcı olarak görür. Sivil polisin kendisine bir tokat atması, arkadaşının kendisine halk düşmanına özgürlük yok diyerek tükürmesi, uzun süre kuyrukta beklemesine rağmen bir tavuk alamayışından sonra milli duygularının yerini kin ver hırs gibi duygular alır. Celîle ile aralarında vuku bulan diyalogda bu durumun nedenini açıkladığı görülür. Celîle:

Sen bir tokat, bir tavuk veya bir kelime yüzünden vatanına yabancılaşıyorsun.

Kaşları arasından bakarak dedi:

Ben sadece kendi nefsim için yaşıyorum.

Bir sessizlik hâkim olduktan sonra tekrar konuşmaya başladı:

Artık polis bana bir memurmuşum gibi selam veriyor, restoran müdürü bana her istediğimi gönderiyor, arkadaşım ezik bir halde karşımda başını eğerek ay sonuna kadar benden borç istiyor. Tüm bunlara rağmen ben bir seyahat şirketinde çalışan sıradan biriyim.³⁵

Fethî'nin en belirgin özelliği vatana ihanet etmek olarak karşımıza çıkmaktadır. Fethî, sürekli yurtdışına seyahate gitmektedir.

³⁴ el-Kilânî, *Ramađan Habibi*, 16.

³⁵ el-Kilânî, *Ramađan Habibi*, 19.

Bu seyahatlerinin şirket işleri için olduğunu ileri sürer. Fakat yurtdışı seyahatlerinin tamamından mutlu olarak döner. Son seferinde kendisine Celile eşlik etmektedir. Fethî bazı kişilerle yalnız görüşüp randevulaşmaktadır. Geri dönüşte Kahire havalimanında Fethî gözaltına alınır. Yabancı güçler adına casusluk yapıp, devlet bilgilerini sızdırdığı suçlamasıyla hapse atılır.

el-Kılânî, bir taraftan Fethî'ye hain rolü biçerken diğer taraftan toplumsal hayat için cezanın zorunlu olduğu ve hıyanetin ölüp yok olması gerektiği sözü ile ihaneti yermektedir. Fethî, hapiste geçirdiği süre zarfında çok zayıflamış, bir deri bir kemik kalmış, korkudan zihni karışmış, ne yapacağını bilmez bir hale gelmiş nihayetinde akli dengesi bozulmuştur. Celile'nin ısrarı üzere, tüm bildiklerini ve işlediği hataları görevlilere anlatır. Tüm bunları daha iyi bir hayat için yaptığını itiraf eder. Hakkında idam kararı verilir. Savaşta zafer elde edilir ve bu zafer hatırına af çıkarılır. Fethî'nin idam cezası müebbet hapis cezasına çevrilir. Ciddi bir bulanıma girmiş olan Fethî, dayanamayıp intihar eder.

1.3.4. Diğer Karakterler

Abdulfettah

Ahmet'in babası olan Abdulfettah, ticaretle meşgul olmakta ve siyasi görüşlerinden dolayı sürekli hapse atılmaktadır. Hapiste geçirdiği zaman ve gördüğü eziyet saç ve sakalının ağarmasına sebep olur. Dinî değerlere uygun bir hayat yaşayan dindar bir kişidir. 'Abdulfettah hapisteyken büyük oğlu Sellame savaşta şehit olmuş ve kahraman Allah'ın takdiri deyip sabretmiştir. Gençliğinde Filistin müdafaasında bulunmuştur. İlerleyen yaşına rağmen milis güçleri arasına katılarak

savaşmak için cepheye gider. Savaşta yaralanır ama cepheyi terk etmez. Savaş sona erdikten sonra hayatına mutlu bir şekilde devam eder.

Abdüselam

Celîle'nin erkek kardeşidir. Askere gidecek yaştadır. Askere gitmek istemez bunun için Fethî ile bir çare bulmaya çalışır ve iki parmağını kesmeyi düşünürler. Abdulfettah amca'yı ziyaret edip ailece aralarında gerçekleşen konuşmadan sonra yapmak istediği şeyin kötü olduğunu anlar ve milli duyguları kabarıp askere gitmeye karar verir. Orduya katılır ve başarılı bir askerlik yapar.

Ümmü Ahmed

Ahmed'in annesidir. Çok çile çekmiştir. Eşi hapisteyken ailenin geçim yükü omuzlarına yüklenir. Bir taraftan bir lokma ekmek için çalışırken diğer taraftan çocuklarını bir arada tutabilme adına mücadele vermiştir. Yaşadığı en büyük acı oğlu Sellâme'nin şehit olmasıdır. Maruz kaldığı bunca ıstırap ve karşılaştığı sıkıntılar neticesinde yüksek tansiyon hastalığına yakalanır. Eşi bütün suçlardan aklanıp hapisten çıkar. Eşini karşısında gördüğünde şok geçirir ve bir tarafı felç olarak hayata devam eder.

Sellâme

Ahmet'in abisi olan Sellâme, hayata sınımsız sarılan, hastalanmaktan bile korkan bir kişiliktir. İsrail ile Araplar arasında vuku bulan 1967 harbine katılır. En ön safta savaşmaktadır. Hayatı çok sevmesine rağmen herkesi hayrette bırakan bir şekilde adeta ölüme koşarcasına çarpışmaktadır. Genç yaşında geride dul bir kadın, yetim çocuklar bırakarak şehid düşer.

İrfan

Orduda çavuş olarak görev yapmaktadır. Ahmet ile aynı birliktedir. Başarılı bir asker olmakla beraber iyi bir arkadaştır. Başlangıçta savaşın çıkması hakkında tereddüd yaşamaktadır. Savaşın başlaması durumunda düşmanın modern silahlara sahip olduğu için düşmana karşı zafer elde etmenin imkânsız olduğu düşüncesine kapılarak ümitsizliğe düşer. Bu mesele hakkında Ahmet ile konuşurlar; Ahmet'in Allah'a olan teslimiyetini gördükten sonra o da artık savaştan zaferle çıkacaklarına emin olur. Savaşta Ahmet'le birlikte ön safta savaşmış kahramanlıklar gösterir.

Romanda, bu kahramanlar dışında bahsi geçen bazı karakterler vardır. Salim Mahmut, Ahmet'in arkadaşı olup orduda subay olarak görev yapmaktadır. Savaşta esir düşmüştür. Hapishane müdürü, gardiyan, postacı, esir alınan düşman erleri ve rütbeli askerleri, Ahmet'i sorgulayan düşman askeri ve esir tutulduğu hapishane görevlileri romanda adı geçen fakat kendileri hakkında herhangi bir bilgiye tesadüf etmediğimiz karakterlerdir.

1.4. ZAMAN

Necîb el-Kîlânî'de mekân atmosferi ve zaman seçimi, roman çatısında, özellikle de reel değerler bağlamında önemli bir değere sahiptir. Öyle ki gerek zaman gerekse mekân -deyim yerindeyse- romandaki temanın belirginleşmesine katkı sağlayan bir biçimde kişilere, olaylara ve toplumun yaşadığı insanî sorunlara anlamlar yükler, bu unsurlarla etkileşim gösterir ve bu vesileyle geleceğin canlandırılması ya da düşünülmesine yol açar.³⁶ el-Kîlânî, romanda tarihi

³⁶ Muhammet Tasa, "Necîb el-Kîlânî'nin Talâ'i'u'l-Fecr Adlı Romanı", *Nüşa Dergisi* 22 (Yaz, 2006): 87.

bir savaşı konu edinirken olay zamanı ile anlatma zamanı arasındaki yaklaşımsal değeri çok iyi kullandığı görülmektedir.

Necîb el-Kîlânî, *Ramazan Habîbî* adlı romanında Mısır ve İsrail tarihinde yaşanan bir savaş ile birlikte toplumda var olan sosyal, siyasal ve iktisadi sıkıntıları ve Mısır halkının İsrail güçlerine karşı verdikleri mücadeleyi konu edinerek okuyucunun zihninde o dönemde yaşanan olayları canlandırma konusunda başarılı olduğu söylenebilir.

Zannımızca, romanın konusu olan savaş, İsrail ile Mısır arasında 6 Ekim 1973 tarihinde vuku bulan savaştır. 6 Ekim 1973, (Hicri 10 Ramazan 1393) Ramazan'ın onuncu günü saat iki sularında iki cepheden başlar. Mısır ordusu Süveyş Kanalını geçerken Suriye ordusu Golan Tepelerine girmektedir.³⁷ Amerika, İsrail'e asker göndererek, Sovyetler Birliği, Mısır ordusuna silah vererek savaşa katılmış sayıldılar. Savaş, 24 Ekim'de Mısır'ın Süveyş Kanalını ve Sînâ Çölünden bir kısım toprak geri alması, Suriye'nin Golan Tepelerine girmesi ve İsrail yenilgisiyle sona erdi.³⁸ Romanda bahsi geçen Ramazan, Yevmi Ğufrân, Ramazan'ın onuncu günü hücum emrinin verilmesi, hücum botların yan yana dizilmesi ve botlar üzerinden tankların karşıya geçmesi, Bar-Lev Hattı, Süveyş Kanalı, Sînâ Çölü, Golan Tepeleri, Kahire, Süveyş, Telaviv, savaşın bayramda son bulması gibi zaman ve mekân bilgileri, romanda anlatılan savaşın 1973 harbi olduğu fikrini kuvvetlendirmektedir.

el-Kîlânî'nin, edebi kişiliği ve sahip olduğu dünya görüşüne baktığımız zaman eserlerini kaleme almadaki asıl amacının birey ve

³⁷ Halil Reşa, *Zakiratü Tarih*, son güncelleme 8 Eylül 2021. <https://gate.ahram.org.eg/News/2698833.aspx>

³⁸ Ali Suade, *Harbu Oktobur 1973*, son güncelleme 8 Eylül 2021. <https://arabi21.com/story/1304740/84>

toplumun sorunlarını dile getirmek olduğunu görmekteyiz. *Ramazan Habîbî* adlı romanda da bu görüşüne bağlı kalarak toplumun yaşantısını ön plana aldığı ve ay, yıl, saat gibi zaman belirtmediği görülür. Bununla birlikte gerçek hayattan bir zaman diliminin hikâyeleştirilip aktarılan romanda yazar, zaman, mekân, duygu ve düşünce ile sıkı ilişki kurar. el-Kılânî romanı belirli bir zaman dilimini açıklayıp, bunu eserin merkezine almadan yazdığını, zamanı olay kurgusunda gerekli olduğu kadar verdiğini söyleyebiliriz. Burada yazarın, iletmek istediği mesajı zamanlar üstü bir olgu olarak verme amacında olması kuvvetle muhtemeldir.

1.5. MEKÂN

Mekân, romanı meydana getiren önemli unsurlardan biridir. Romancı mekân unsurunu: Olayların cereyan ettiği çevreyi tanıtmak, roman kahramanlarını çizmek, toplumu yansıtmak, atmosfer yaratmak cihetinde kullanabilir.³⁹ Romanda gerçek mekânların kullanılması romana daha inandırıcı olma ve okura olayı yaşıyormuş hissini vermektedir. Yazar, *Ramazan Habîbî* adlı romanda savaşın gerçekleştiği Kanal bölgesini çok iyi tasvir ettiği, okuyucuya mekânı görüyor ve orada yaşıyormuş hissini verdiği görülmektedir.

Romanda konunun savaş olması hasebiyle ana mekân savaşın meydana geldiği Kanal ve çevresidir. Bunların yanında Kahire, Lübnan, Beyrut, Suveyş, Telaviv, Sînâ Çölü, Golan Tepeleri, Beyrut'taki caddeler ve Eruz dağı, Havalimanı, Kahire Meydanı, Nil Nehri, Hastane, Okul, Hapishane gibi yerler de romanda geçmektedir. Romanda adı geçen mekânların tamamı gerçek hayatta var olan mekânlar olduğu görülmektedir.

³⁹ Tekin, *Roman Sanatı 1*, 137.

el-Kîlânî, gerçek olayları tarihî hikâyeye üslûbuyla birleştirerek ele aldığı romanda karakterlerin ruh hallerine uygun toplumun zihin yapısını gösteren mekânlar kullandığı görünmektedir. Celîle ile Fethî'nin bulunduğu mekânı şöyle tasvir eder: “*Ağaç gazinosu, Nil kıyısında güzel ve sakin bir mekândır. Su yüzeyi çok uzak mesafelere uzanır gider.*”⁴⁰

Ahmet ve arkadaşları kanal bölgesine giderler ve kanalın karşı tarafını şöyle tarif eder:

Sanki Süveyş Kanalının doğu tarafına insanlar dikilmiş gibi, bir plan içinde dikkatlice hareket eden on binlerce asker, hendekler, mevziler, dikenli tel örgüleri, kum torbalarından yapılmış siperler, gizli havaalanları, füze bataryaları, değişik yerlerde konuşlanmış tanklar, çeşitli araçlar. Ahmet orduya katılmadan önce bir benzerini hayalinde bile görmediği bir manzara.⁴¹

Romanda adı geçen mekânlardan biride düşman saldırılarının hedefi olan hastanelerdir:

Bu seferki saldırıda düşman bombaları bir hastaneye isabet etmişti. Enkazın altında ve etrafında savaş kurbanı olan doktor, hemşire ve yaralı cesetleriyle doluydu. Bu sahne, ihanetin zulmünü ve Siyonizm'in kalleşliğini haykıran sonsuz bir kucaklaşmayı temsil ediyordu.⁴²

el-Kîlânî, romanda gerçek mekânlar kullanmış, romanı kurgularken olaylar, zaman, mekân ve karakterler arasındaki irtibatı çok iyi kurduğu gözükmektedir. Zaman ve mekân gerçek hayatta olduğu gibi verilmiş olup okuyucunun, mekânı görüyormuş hatta sanki orada yaşıyormuş hissini verdiği ve bu konuda okuyucuda herhangi bir kafa karışıklığı meydana gelmesine engel olduğu görülmüştür.

⁴⁰ el-Kîlânî, *Ramadan Habibi*, 13.

⁴¹ el-Kîlânî, *Ramadan Habibi*, 22.

⁴² el-Kîlânî, *Ramadan Habibi*, 103.

1.6. DİL VE ÜSLÛP ÖZELLİKLERİ

“Bir edebi eserde kullanılan dil ve üslûbun o eser için çok önemli olduğu tartışılmazdır. Edebiyatçının, duygu ve düşüncelerini anlatmak için kullandığı bir araç olan dil kendi gelişimi için gene edebiyatçıya ihtiyaç duyar.”⁴³ Yazarın roman türünün diğer teknik unsurlarında olduğu gibi dil ve üslûp bakımından da titiz bir çalışma ortaya koyduğu düşüncesindeyiz.

Eserde kullanılan dilin çok sade, herkesin anlayabileceği bir şekilde fusha olduğu, yer yer Kur’ân ayetlerinin kullanıldığı görülür. Yazar, romanda deyimlere de yer vermiştir. Bu deyimlerden biri Ahmet ile Celîle arasında gerçekleşen diyalogda yer alır:

Oturduğu yerden kalkarak, açık olalım. Yıllarca askerde kalacaksın, nasıl evliliği düşünürsün? Beş veya altı yıl askerlik yapan var dedi.

Ahmet, başını eğerek, *الحب لا يعرف حدود الزمان و المكان* “Aşk sınır tanımaz”, dedi.⁴⁴

Romanda kullanılan deyimlerden bir diğeri, Ahmet’in annesi, şehit olan oğlunun hala dönmediğini söyler. Bunun üzerine Ahmet, نحن نعيش على الأمل “Umutla yaşıyoruz” deyimini söyler.⁴⁵

Yazar, romandaki kahramanları kendi dünya görüşüne uygun olarak konuşturur, iç dünyalarına nüfuz ederek vermek istediği mesajı onların diliyle verir. Karşılıklı diyaloglarda inanç dünyalarına ait fikirlerini, felsefe, savaş ve iktisada dair düşüncelerini okuyucuya aktarır. Birçok anlatım tekniklerinin yer aldığı eserde kullanılan teknikleri aşağıda ele alacağız.

⁴³ Harmancı, “Abdurrahman Munîf’in el-Eşcâr ve İgtiyâlu Merzûk Adlı Eserinin Teknik Yönden İncelenmesi”, 88.

⁴⁴ el-Kîlânî, *Ramađan Habîbî*, 5.

⁴⁵ el-Kîlânî, *Ramađan Habîbî*, 27.

1.7. ANLATIM TEKNİKLERİ

Sanatta ve edebiyatta anlatılacak şeyi okura ulaştıran bir vasıta olmasından dolayı anlatım biçimi çok önemlidir. Bu nedenle edebi bir metnin sağlam bir biçime sahip olması gerekir. İnsanı ve toplumu ilgilendiren çeşitli sorunlar, öteden beri romanın konusu olmuş, romancılar bu türün kendilerine verdiği olanaklarla bu sorunları anlatmaya çalışmış ve bu misyonu yüklenirken biçimden yani anlatım tekniklerinden çokça yararlanmışlardır.⁴⁶ Bu doğrultuda el-Kîlânî de eserlerinde toplumun problemlerini konu edinmiş, çeşitli anlatım teknikleri kullanarak bu problemleri okuyucuya aktarmayı başarmıştır. Çalışma konumuz olan romanda da birçok teknik kullanılmıştır.

1.7.1. Tasvir Tekniği

"Tasvir, romanın kurmaca dünyasında yer alan kişi, zaman, olay, mekân gibi unsurları, sanatın sağladığı imkânlardan yararlanarak görünür kılmaktır."⁴⁷ el-Kîlânî, eserlerinde tasvir tekniğini sıkça kullanmıştır. Kullandığı anlatım teknikleri arasında en başarılı olduğu alanın tasvir tekniği olduğunu söylemek mümkündür. Çalışma konumuz olan *Ramazan Habîbî* adlı romanında da bu tekniği kullanmıştır. Örnek olarak aşağıdaki pasaj verilebilir:

Ahmet, Süveys'e doğru hızlıca yol alan trenin penceresinden dışarı baktı. Gözlerin sonunu göremediği kadar uzanan yeşil tarlalar. Tamamen aşk gibi. Uçsuz bucaksız sonu olmayan mavi gökyüzü. Yine aşk gibi.⁴⁸

Mısır ordusunun Kanalı geçmesi ve Bar-Lev Hattına girmesi esnasındaki kanal ve çevresini anlatan tasviri ise şöylebilir:

⁴⁶ Romanda anlatım teknikleri konusunda daha fazla bilgi için bk.: Tekin, *Roman Sanatı I*, 195.

⁴⁷ Tekin, *Roman Sanatı I*, 210.

⁴⁸ el-Kîlânî, *Ramazan Habîbî*, 8.

Ramazân'ın onuncu günü güneş batmaya yüz tutmuştu. Ordu gece olmadan Sînâ topraklarına girmek istiyordu. Melhame-i Kübra ruhu, Kanal yüzeyinde, gökyüzünde ve verimli Sînâ topraklarında canlanıyordu. Ahmet, Bar-Lev Hattının devasa kalelerini izlemeye başladı. Kumdan yapılmış siperler dağ kadar yüksek ve kanal boyu uzanıyordu. Dev su pompaları bu siperlere su fişkırtıp, eriterek dağıtıyor, cesur adamlar, tel örgülerinin vücutlarını parçalamasına, üstlerinde uçan kurşunlara ve patlayıp gündüzi karanlığa boğan, gökyüzünde kocaman bir toz bulutu meydana getiren mayınlara aldırmandan Kanaldan gediklere atlıyordu.⁴⁹

Celile ile Fethî Beyrut'a giderler. Celile, ilk defa Beyrut'u görmektedir. Celile'nin karşılaştığı manzaranın tasviri şöyledir:

Celile'ye göre yolculuk şaşırtıcı geçiyordu. Beyrut caddeleri insanlarla doluydu. Toplanma yerlerinde maceracı, tacir, siyasetçi, edebiyatçı, suçlu ve köle pazarları doluydu. Korkunç bir özgürlük. Patlamalar, bazı suikastlar, altın, kan, belgeler, eşyalar ve vahşi hayvanların bulunduğu ormanlar. İnsanlar, yiyip, içiyor, şarkılar terennüm ediyor, çılglık atıyor, küfrediyor, bir şeyler satın alıyorlar.⁵⁰

Yazarın, tasvir yöntemini çok başarılı bir şekilde kullandığı görülmektedir. Sadece bu örnekler de değil romanın genelinde bu tekniği kullanarak okuyucuya geniş bir perspektif sunmaktadır.

1.7.2. Otobiyografik Teknik

Bu roman türünde yazar, genellikle kendi dünyasını, yaşantılarını, duygu ve düşüncelerini roman kişilerinden birine yükler ya da kendisini bizzat roman kişisi yapar.⁵¹ Bu durum üzerinde çalıştığımız *Ramazân Habîbî* romanında da kendini göstermektedir. Ancak el-Kîlânî romanında başkahramanı kurgularken yaşanan olayla kendi hayatını kesin olarak ayırdığını görmekteyiz. Neticede yazar, tıp

⁴⁹ el-Kîlânî, *Ramađan Habîbî*, 69.

⁵⁰ el-Kîlânî, *Ramađan Habîbî*, 47.

⁵¹ Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 235.

fakültesi diplomasına sahipken Ahmet karakteri, edebiyat fakültesinden mezun olan bir gençtir.

1.7.3. Diyalog Tekniği

Diyalog, yani konuşma, en doğal anlatım yoludur. Çünkü insan dilek ve isteklerini onunla ortaya koyar. Edebiyatçılar, özellikle romancılar, kahramanlarını karşılıklı konuşturarak metinlerini zenginleştirmişlerdir.⁵² Yazar, romandaki kahramanları konuştururken kendi düşünce dünyasına uygun olarak, onların adeta zihin dünyalarına girerek vermek istediği mesajı kahramanların ağzından okuyucuya aktarır.

Romanda diyalog tekniğini yoğun bir şekilde kullanıp bu yöntemle roman metnini zenginleştiren yazar, diyalog parçalarını romanın tamamına ustalıkla yaymayı başardığı görülmektedir. Bu diyaloglar vasıtasıyla kahramanların kültürlerini, üslûplarını, dinî ve felsefî düşüncelerini yansıtmaktadır. Örnek olarak Ahmet ile Celile arasında gerçekleşen diyalogu verebiliriz:

Elini istemeye geldim. (Nişanlanmak ister)

Celile, gülümsedi ve odada kendileri dışında kimsenin olmadığına şükretti.

Birilerin duymasından korkmaz mısın?

Allah hariç kimseden korkmam.

Bu iş için anneni görevlendirseydin daha iyi olurdu.

Ahmet, ona dikkatle baktı. Celile devam etti.

Bu işleri kadınlar daha iyi yapar.

Erkekler de yapabilir.

Nasıl?

Ben Süveyş Kanalından karşıya geçip geri dönüyorum. Karşı tarafın her karışında ölüm var. Ama ben geri dönüyorum.

Önündeki kağıtları katlayarak şöyle dedi,

⁵² Tekin, *Roman Sanatı 1*, 265.

Uçak ve toplarla savaşmak aşkla savaşmaktan daha hafiftir. Kekeleyerek, delile muhtaç sözler dedi.

Oturduğu yerden kalkarak, açık olalım. Yıllarca askerde kalacaksın, nasıl evliliği düşünürsün? Beş veya altı yıl askerlik yapan var dedi.

Ahmet, başını eğerek, aşk zaman ve mekân sınırını tanımaz.

Tecrübe ettin mi?

Evet.

Hayret ederek ve cevabını bekleyerek, benden önce kimi sevdin? Dedi.

Allah'ı.

Bir kahkaha attı ve Ahmet'e dönerek, bu başka bir konu dedi.

Asla. Gerçek büyük aşk budur. O'nun için dünyanın tamamından vazgeçeriz.

Sen ibadet ve aşkı birbirine karıştırıyorsun.⁵³

1.7.4. İç Diyalog Tekniği

Kahramanın karşısında birisi varmış gibi dilbilgisine uygun diyaloglarla geçen iç konuşmaları olan bu tekniğe, romanda yer yer rastlarız. Ahmet, Celile'nin evlilik konusunda kendisine net bir cevap vermeyişinden dolayı karşısında biri varmış gibi konuşmasında bu yöntem karşımıza çıkmaktadır:

Celile yalan söylemediğimi, onu Allah ve Resulünün sünneti üzere istediğimi iyi biliyor. Kendimi hatasız görmüyorum. Bende sıradan bir insanım. Celile bizim dünyamızdan ne istiyor? Başka emelleri mi var? Evlilik emellerine engel değildir. Aklına şeytani fikirler gelir. Ah! Şüphe, felsefi bir zorunluluktur. Ben şüpheyi sevmem ama filozof Kant, şüpheyi kendine mezhep edinmiş. Şüphe, bazen fayda sağlayabilir.

Ne? Celile'nin benden başkasını sevmesi mümkün mü? Mümkün! neden bana söylemedi? Ben açık ve doğru söze aşığım. Ah! keşke duygularımı heyecanlandırıp gönlüme acı salmasaydı. Dedemin dediği gibi: kalpler Rahman'ın iki parmağı arasındadır, istediği gibi çevirir. Onun duygularına zincir vuramam. Özgürlüğe aşığım, başkasına boyun eğmeyi sevmem. Celile

⁵³ el-Kılânî, *Ramađan Habîbî*, 4-6.

özgürdür. Bende. Ben evreni yoktan var edene teslim oldum. İlahi! Senin yolunda sakinlik, huzur ve güven buluyorum.⁵⁴

Romanda bu tekniğin kullanıldığı yerlerden biri de Ahmet'in babasına kavuştuğunda babasının gördüğü işkence ve zulüm neticesinde saç ve sakalının ağardığını görmesi üzerine odasına çekilerek yaptığı iç konuşmadır:

Ah! Babacığım sana işkence etmişler. Kalbim acı ve öfke ile çarpıyor. Bir gün hapishane duvarlarını aşılıp, tel örgülerini, bekçileri ve polis köpeklerini parçalayıp, seni esaretten kurtararak sevgi ve esenlik içinde özgürce yaşayabileceğimiz ıssız bir adaya göçmeyi düşündüm. Fakat başaramadım, bu bir hayalden öteye geçemedi. Büyük bir acı ve elem içinde dolandım durdum.⁵⁵

1.7.5. İç Monolog Tekniği

İç monolog, okuyucuyu kahramanın iç dünyası ile karşı karşıya getiren anlatıcının, varlığının ortadan kalktığı; muhtemel yorum ve açıklamaların, okuyucuya bırakıldığı bir yöntemdir. Bu yöntemin uygulandığı bölümlerdeki dil, konuşma diline yakındır.⁵⁶ Yazarın, romanda bu yöntemden yararlandığı görülür. el-Kîlânî, Celîle'nin Fethî ile buluştukları gazinoda aralarında çıkan tartışma sonucunda Celîle'nin mekânı terk ederken yaşadığı buhranı İç Monolog Tekniğiyle okuyucuya aktarmaktadır:

Celîle, Fethî'nin seslenmesine cevap vermeden ve Fethî yeni yol haritasını açıklama fırsatı bulmadan gazinoyu terk edip yolda yürümeye başlamıştı. Şehrin, gece gündüz, doğru yalan, hayır şer, Ahmet ve Fethî gibi iki yüzü vardır. Ben talihsiz Celîle, yarı gölgelik bir alanda yaşıyorum. Felsefi nazariyeler ile felsefe dışında okuduğum fikirler arasında tereddüt ediyorum. Dansçıların kolları arasında, sahtekarların öpücükleri, Ahmet'in taassubu, Fethî'nin aşırı özgürlüğü, annemin imanı ve kız arkadaşımın isyanı arasında

⁵⁴ el-Kîlânî, *Ramađan Habîbî*, 9.

⁵⁵ el-Kîlânî, *Ramađan Habîbî*, 37.

⁵⁶ Tekin, *Roman Sanatı 1*, 277.

gidip geliyorum. İnsanların problemlerini çözüyorum, benim sorunum Orta Doğu meselesinden daha kompleks bir kördüğüm. Bana öyle geliyor ki benim sorunum çözülsün bu, ülkemizde hüküm süren büyük felaketin çözümlerinin başlangıcı olur. Ya sen Ahmet! Hiç mi sıkıntın yok?⁵⁷

1.7.6. İç Çözümleme Tekniği

el-Kılânî'nin *Ramazan Habîbî* romanında başvurduğu tekniklerden bir diğeri de İç Çözümleme Tekniği'dir. Romanlarda kullanılan bir yöntem olan bu teknik; anlatıcının araya girerek kahramanın duygu ve düşüncelerini okuyucuya aktarması demektir.⁵⁸ Romanda bu teknik Ahmet'in savaş başlamadan önce hissettiklerinin aktarıldığı pasajda karşımıza çıkar:

Ahmet, o günün (on Ramazan) diğer günler gibi olmadığını biliyordu. Farklı duygular hissediyordu. Dün gece garip rüyalar, uykusuna ortak olmuştu. Ahmet, psikologların özellikle Freud'un rüyalara ayrı bir önem verdiği, rüyaları cinsellik, beklenti, korku ve kaygı ile ilişkilendirdiğini biliyordu. Haklı olabilir ama Hazreti Yusuf ve hapis arkadaşları, Hazreti Muhammed'in rüyası ve kendisinin şahsi tecrübeleri gibi sadık rüyalar vardı. Ahmet, hayatı boyunca birçok sadık rüya görmüştü.⁵⁹

Romanda bu tekniğin uygulandığı yerlerden bir diğeri ise Ahmet'in düşman askerlerini esir aldıklarında esirlerin canlarını kurtarabilmek için neler yapabileceklerine şahit olduğu vakit yaşadığı ruh halinin anlatıldığı pasajdır:

Ahmet'in kafasında birçok soru dönüyordu; işte İsraili asker etiyile, kanyla ve fikriyle karşımda. Bahsettikleri medeniyet üstünlüğü nerede? Haber ajanslarının anlattığı, gazetelerin sürekli yayınladığı, filmleri çekilen, analistler ve düşünürler tarafından yorumlanan cesaret nerede? Ahmet, ümitleri

⁵⁷ el-Kılânî, *Ramađan Habîbî*, 20.

⁵⁸ Tekin, *Roman Sanatı 1*, 272.

⁵⁹ el-Kılânî, *Ramađan Habîbî*, 63.

tükenmiş olan esirlerin yüzlerindeki tedirginliğe bakarak fısıldadı: bir akşam babam: insanın özü imandır, demişti, dedi.⁶⁰

1.7.7. Montaj Tekniği

Yazarın romanda kullandığı tekniklerden bir diğeri de Montaj Tekniği'dir. Bu teknik, romancının genel kültür bağlamında bir değer ifade eden anonim, bireysel hatta ilahi nitelikli bir metni, bir söz veya yazıyı kalıp halinde eserinin terkibine belirli bir amaçla katması, kullanması demektir.⁶¹ Yazar, romanda Kur'ân ayetlerinden, Hadîslerden, şiirlerden, ünlü düşünürlerin görüşlerinden ve deyimlerden alıntılar kullanmıştır. Kur'ân ayetlerinin kullanıldığı pasajlardan biri, Ahmet'in geçmişte dedesi ile Allah'a kulluk ve insanın yaratılışı hakkında yaptıkları konuşmada karşımıza çıkar:

Bir defasında kendisine sordum: Öyleyse Allah bizi neden yarattı? Niçin yaşarız? Gülümsedi, yüzü parladı ve şöyle söyledi: bu sadece onun iradesi, biz O'nun kuluyuz. O'na kulluk yapmamız için bizi yarattı. Bununla birlikte bize evrenin ve diğer mahlukatın hakimiyetini verdi. Bu O'nun teklifidir. Şöyle emreder: "yeryüzünü sizin için kullanışlı hale getiren O'dur. Üzerinde dolaşınız ve Allah'ın rızkından yiyip içiniz; (ama unutmayın ki) dönüş yalnız Allah'adır." (Mülk, 67/15) "Allah'ın verdiğiinden âhîret yurdunu kazanmaya bak ve dünyadan nasibini unutma! Allah sana ihsan ettiği gibi, sen de insanlara ihsanda bulun. Yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışma! Şüphesiz Allah bozguncuları sevmez." (Kasas, 28/77)⁶²

Hadîslerin kullanıldığı yerlerden biri ise, Ahmet'in evlilik teklifine Celîle'nin red cevabı vermesinden dolayı Ahmet'in daldığı derin düşüncelerde karşımıza çıkar:

Ne? Celîle'nin benden başkasını sevmesi mümkün mü? Mümkün! neden bana söylemedi? Ben açık ve doğru söze aşığım. Ah! keşke duygularımı

⁶⁰ el-Kîlânî, *Ramađan Habîbî*, 74.

⁶¹ Tekin, *Roman Sanatı 1*, 254.

⁶² el-Kîlânî, *Ramađan Habîbî*, 8.

heyecanlandırıp gönlüme acı salmasaydı. Dedemin dediği gibi: “kalpler Rahman’ın iki parmağı arasındadır, istediği gibi çevirir.”⁶³

Yazar, romanda Kur’ân ayetleri ve Hadîslerin dışında şiir de kullanmıştır. Savaşın başladığı ilk saatlerde ordu hücum ederken Ahmet’in dilinden dökülen şiir askerlere şevk ve cesaret verir.⁶⁴

1.7.8. Geriye Dönüş Tekniği

Yazarın romanda kullandığı tekniklerden bir diğeri olan geriye dönüş tekniği eserde yer yer karşımıza çıkar. Yazar, Sellâme’nin ölümünü bize Ahmet’in dilinden geriye dönüş tekniğiyle aktarır:

Kardeşim Sellâme hazin Haziran 1967 de öldü, hayata son derece bağlı biriydi. Grip gibi basit bir hastalığa yakalansa ölüm korkusundan titrerdi, eşi ve biricik evladından bir gece bile ayrı kalamazdı. Trafik kazalarını dinlemekten kaçınır, kabir, hastalık, ölüm sözlerini duymak istemezdi. Hiçbir zaman gazetelerin ölüm ilanlarına bakmazdı. Hastalandığında yatağa girmez, orda burda dolanır yatağın kendisine kefen olmasından korkardı. Bununla birlikte savaşta öldü.⁶⁵

Abdülfeṭṭah amcanın 1948 ve 1954 savaşlarına gönüllü olarak katıldığını yine bu teknikle öğreniyoruz:

İnsanların nasıl neşeli olarak öldüklerini bizzat gördüm. Sen onları görmedin güzel kızım! Ben onları, gönüllü olarak katıldığım; Filistin’de Siyonizm’e karşı 1948 ve İngilizlere karşı savaştığımız Kanal savaşında gördüm. Adamlarımız, mesut bir halde ölüyordu. Sayımız az, silahlarımız ilkel, fakat zafer elde ettik. Evet. 1954’teki tahliye anlaşması uzun mücadelenin sonucuydu.⁶⁶

Ahmet’in Celîle ile ilk karşılaşmasının Ramazan’da olduğunu yine bu teknikle öğreniyoruz: “*Garip olan. Celîle’yi ilk gördüğümde,*

⁶³ el-Kîlânî, *Ramaḍan Ḥabîbî*, 9.

⁶⁴ el-Kîlânî, *Ramaḍan Ḥabîbî*, 71.

⁶⁵ el-Kîlânî, *Ramaḍan Ḥabîbî*, 22.

⁶⁶ el-Kîlânî, *Ramaḍan Ḥabîbî*, 43.

bir grup küçük kız çocuğun başlarında, Ramazan'ın gelişini kutluyor, Ramazan'la ilgili şarkılar söylüyordu."⁶⁷

Yazar, karakterler ve geçmişle ilgili birçok bilgiyi geriye dönüş tekniği ile okura vermektedir. Bu tekniğin romanın tamamına yayılarak kullanıldığını görmek mümkündür.

SONUÇ

Necib el-Kilânî eserlerinde, Müslüman toplumun sorunlarına çözüm üretme amacı güden, İslâm halklarının dramına, Doğu Batı arasındaki çatışmaya, şer odaklarına ve sömürgeci kuvvetlere karşı özgürlük için mücadele edenlere dikkati çekmiştir. Yazar, geçmişle gelecek arasında bağ kurmuş, klasik ve modern olmak üzere çeşitli teknikleri bir araya getirerek sanat değeri bakımından etkili eserler meydana getirmiştir. Yaşadığı coğrafya içinde çok kişiyi etkilemiştir. Eserleri özellikle Müslüman dünyada pek çok dile tercüme edilmiştir. Yazarın eserleri incelendiğinde yaşadığı çevreden fazlaca etkilendiği görülmektedir. Birçok eserinde, etrafında meydana gelen olayları konu edinmiş, toplumun gerçek kişiliklerinden ilham alarak kurguladığı roman ve hikâyelerinde bu kişileri kahraman olarak sunmuştur.

el-Kilânî, Mısır ile İsrail arasında vuku bulan bir savaşı romanda kurgularken bu sanatın teknik unsurlarını titizlikle uyguladığı düşüncesindeyiz. Kısa bir zaman aralığında merkeze aldığı iki gencin başından geçen olayları özetlemekte; kahramanların yaşadığı sıkıntılar anlatılırken Arap dünyasında toplumun tecrübe ettiği sosyal, siyasal, ekonomik, ahlaki, düşünsel ve duygusal buhranlar, kahramanlar

⁶⁷ el-Kilânî, *Ramađan Habibi*, 56.

üzerinden anlatım teknikleriyle verilmektedir. Konusu savaş olan romanda, Siyonizm, vatan, özgürlük, din gibi temalar da işlenmektedir.

Romanda, tarihte yaşanmış bir savaşı hikâyeye üslûbuyla kaynaştırarak ele alan yazar, savaşın getirdiği sosyal, siyasal, iktisadi sıkıntıları değişik anlatım teknikleri de kullanarak aktarmıştır. Yazarın dünya görüşüne uygun olarak gerçekleşen diyaloglarda genellikle dinî vaaz ve propaganda üslûbu, kısmen düşünsel bir hava hâkimdir. Din ve felsefe karşılaştırılarak aralarındaki fark ortaya çıkarılırken dinin felsefeye galip gelmesi söz konusu olur. Romanda gerçekleşen tüm olaylar din ile ilişkilendirilip din yüceltilmekte, felsefe ise eleştirilmektedir.

Romanın konusu olan 1973 savaşı detaylı bir şekilde aktarılırken, İsrail'in işlediği savaş suçları, esirlere yaptığı işkenceler ve dünya kamuoyunu aldatan ikiyüzlülüğü gözler önüne serilir. Amerika ve diğer güçlü devletlerin bu duruma sessiz kalmaları, toprakları ellerinden alınan ve mülteci durumuna düşen Filistin halkının durumunu görmezden gelinirken İsrail'e sürekli yardımda bulunmaları eleştirilir. Ayrıca, geri dönüş tekniğiyle Mısır'ın İngilizler ve Yahudi Siyonizmine karşı verdiği 1948, 1954 ve 1967 savaşları da bu romanda karşımıza çıkan gerçek tarihi kesitlerdendir. Bu minvalde yazarın romanda zaman ve mekân öğelerini uygun bir şekilde kullandığı görülmektedir.

Yazar, siyasi düşüncülerinden dolayı yıllarca hapse mahkûm edilmiş, işkenceye ve zulme maruz kalmıştır. Karşılaştığı sıkıntıları Abdulfettah karakteri aracılığıyla eserine yansıtan el-Kîlânî, bu durumu öldürücü bir vebaya benzeterek rejimin bu tutumunu eleştirir. Bir diğer eleştiri konusu ise ihanettir. Fethî'nin eğlence hayatına olan düşkünlüğü

kendisini vatana ihanet etme seviyesizliğine düşürmüştür. Fethî, toplumun dinî ve kültürel değerlerden uzaklaşan bozuk kesimini temsil ederken Ahmet, toplumun ideal kesimini temsil etmektedir.

Modern Mısır Edebiyatı'nda düşünsel fraksiyon olarak milliyetçilik ve sol düşünceyi sıkça görmemize rağmen İslamcı akımın isimleri bu alanda görece daha azdır. el-Kîlânî bu noktada önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Yazar "Ramazan Habîbî" adlı eserinde tam da sistemin mağduru olan Müslüman fertlerin yaşadığı sorunları edebi bir dille anlatmış, adeta geçtiğimiz yüzyılın ortasında Mısır coğrafyasında dindar insanların muhatap kaldığı Müslüman realitesini roman diliyle bizlere aktarmıştır. Nihai olarak Necîb el-Kîlânî, bu romanda karakterleri ve olayları tarihi gerçeklerle paralel bir şekilde kurgularken diğer taraftan roman sanatının gerektirdiği temel özelliklerini de uyguladığı görülür.

BEYANNAME

- 1. Finans/Teşvik:** Yazar, çalışmada herhangi bir finans/teşvik kullanılmadığını beyan etmektedir.
- 2. Çıkar Çatışması:** Yazar, çalışmada herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.
- 3. Etik Beyan:** Yazar, bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulduğunu beyan etmektedir. Ayrıca bu araştırma için Etik Kurul İzni gerekmemektedir.

YAYINCI NOTU

Makalede ifade edilen tüm iddialar yalnızca yazar(lar)a aittir ve bu yazar(lar)ın bağlı kuruluşlarının veya yayıncının, editörlerin ve hakemlerin iddialarını temsil etmeyebilir.

Makalede değerlendirilebilecek herhangi bir ürün veya üreticisi tarafından ileri sürülebilecek herhangi bir iddianın onaylanması yayıncı tarafından garanti edilmemektedir.

KAYNAKÇA

Çetin, Nurullah. *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2019.

Diyanet İşleri Başkanlığı. *Kur'ân'ı Kerim Meali*. Ankara: TDV. Yayınları, 2008.

el-Kîlânî, Necîb. *Ramazân Habîbî*. Kahire: Dâru's-sahva, 2015.

Harmancı, Hasan. “Abdurrahman Munîf’in el-Eşcâr ve İğtiyâlu Merzûk Adlı Eserinin Teknik Yönden İncelenmesi”. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 30 (2013): 67-96.

Harmancı, Hasan. “Batılı Edebiyat Teorilerinin İzinde Arap Edebiyatına Yöntembilimsel Bir Yaklaşım”. *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7, sy. 1 (2021): 49-86.

Özdemir, Ahmet. “Necîb el-Kîlânî ve Romancı Kişiliği”. Doktora tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2020.

Reşa, Halil. “Zakiratü Tarîh”. *el-Ahram*. 8 Eylül, 2021. <https://gate.ahram.org.eg/News/2698833.aspx>

Suade, Ali. “Harbu Oktobur 1973”. *Arabi21*. 8 Eylül 2021. <https://arabi21.com/story/1304740/84>

Tasa, Muhammet. "Necîb el-Kîlânî'nin Ȧalâ'î'u'l-Fecr Adlı Romanı".

Nüşa Dergisi 22 (2006): 81-89.

Tekin, Mehmet. *Roman Sanatı I- Romanın Unsurları*. İstanbul: Ötüken

Neşriyat, 2018.

EXTENDED ABSTRACT

TECHNICAL ANALYSES OF NECIB EL-KILANI'S NOVEL "RAMADAN HABÎBÎ"

Nejib al-Kîlâni, one of the important figures of Islamic Literature, is a writer who lived in Egypt between 1931-1995. He stepped into literature at a young age and wrote about a hundred works. The period in which he lived and the geography he visited gave him the opportunity to get to know the problems experienced by the Islamic society. The author wrote down these problems he saw in his works.

The author, who deals with the social, political, economic and religious problems of the Muslim society in his works, in his novel "RamazanHabîbî", which is the subject of our study; He covered the 1973 Egypt-Israel war. The novel touches upon the expansionist policy of the Jews, their oppression, and the struggle of the Egyptian people against America's hypocrisy. In this study, Necîb al-Kîlânî's novel "RamazanHabîbî" will be examined technically within the framework of issues such as the cultural corruption experienced by the Arab society, their approach to Zionism and the problem of belonging to their country.

In the novel, the struggle of the Egyptian people against Israel for the liberation of the Sinai Desert and the Suez Canal, the occupied lands, is told. It is about the war between the Arabs and Israel in 1973, known as the Ramazan War (Yom Kippur War). It relates the overnight seizure of the “Bar-Lev Line”, which Israel says is impassable.

It is seen that the novel, which is the subject of our study, has a large cast of characters. Ahmet is described as a university graduate, sincere young man who practices the religious orders he believes in, strives for divine justice to prevail, loves his homeland and nation, spreads peace and joy around him, and is knowledgeable in religious and philosophical fields. He joins the army as a soldier. The pioneer who goes to the canal area goes to the battlefield together and shows great success. ‘Abdulfettah engages in political struggle against the regime. Most of his life is spent in prison, but he does not betray his country, he joins the war among the militia forces despite his advanced age. Umm Ahmet, while her husband is in prison, takes care of her children and raises them as benevolent sons for the country and the nation. She endured financial hardship. She was sometimes full and sometimes hungry. However, she draws a strong woman profile by not allowing the family to break up. In the novel; While there are Muslim characters such as Ahmet, Celîle, ‘Abdulfettah, Fethî, ‘Abduselam, 'İrfan and Umm Ahmet, there are Israeli occupation forces on the opposite side. Ahmet, Celîle, 'Abdulfettah, 'Abduselam, 'While İrfan is fighting for the freedom of the occupied lands, Fathî

appears as a character who does not live-in line with the values he believes in, insists on committing sins, and has bad qualities. And betraying his country in return for his personal interests by being a prisoner of his own soul. Although Celîle acts against religious values and does not believe in some of these values, she later turns from these mistakes, takes a right path and joins the war as a nurse and supports the army.

The use of real places in the novel makes the novel more believable and gives the reader the feeling of experiencing the event. In the novel called Ramazan Habîbî, the author describes the Kanal region where the war took place very well, giving the reader the feeling of seeing the place and living there. Since the subject of the novel is war, the main place is the Canal and its surroundings, where the war took place. In addition to these, places such as Cairo, Lebanon, Beirut, Suez, Telaviv, Sinai Desert, Golan Heights, streets in Beirut and Mount Eruz, Airport, Cairo Square, Nile River, Hospital, School, Prison are also mentioned in the novel. All of the places mentioned in the novel seem to exist in real life. In the novel, which al-Kîlânî deals with by combining real events with historical story style, it is seen that he uses places that show the mental structure of the society, suitable for the moods of the characters.

It is seen that the language used in the work is very simple, in a way that everyone can understand, and the verses of the Qur'an are used from time to time. The author also included idioms in the novel. al-Kîlânî also dealt with the problems of society in his works and succeeded in conveying these problems to the reader by using various

narrative techniques. Many techniques have been used in the novel, which is the subject of our study.